

هنجار یابی مقیاس خانواده اصلی بر روی دانشجویان

ابوالفضل کرمی^۱

مقدمه

بسیار دیده شده است دانشجویان از لحاظ توانایی، استعداد یادگیری و بهره هوشی در سطح یکسانی هستند، ولی عمل کرد تحصیلی متفاوتی را نشان می دهند. در هر سال تعداد زیادی از دانشجویان در دانشگاه ها با وجود قبولی و گذر از سد کنکور و توانایی و استعداد خوب جهت ادامه ی تحصیل متأسفانه مشروط شده و در پاره ای از موارد از دانشگاه اخراج و از ادامه ی تحصیل محروم شده اند. عوامل چندی در ایجاد این مشکل دخالت دارند که یکی از مهمترین آنها گذشته ی فرد به خصوص تربیت دوران کودکی است. تربیت فرزندان در خانواده از حساسیت خاصی برخوردار است و رشد و شکوفایی استعدادها، خلاقیت ها، پذیرش هنجارها، الگوها، ارزش های اجتماعی، تعهد پذیری و مسؤولیت پذیری را به همراه دارد.

توانایی والدین در تربیت فرزندان یکسان نیست و حتی تعدادی از خانواده ها از سطح سلامت عمومی و روانی خوبی برخوردار نیستند و با مسایل و مشکلات روانی و تضادها و تعارض هایی روبه رو هستند که در تربیت فرزندان اثر گذاشته و سلامت روانی و پیشرفت و موفقیت آینده آنان را دستخوش ناملایمات و مشکلاتی می سازد که نیازمند شناسایی و کمک هستند.

این مقیاس بر مبنای الگوی ارایه شده توسط آلن جی، هاوستات، ویلیام تی، آندرسون، فرد پی، پیر سی، ساموئل دابلیو، کوچران، و مارشال فاین در سال ۱۹۸۵ ساخته شد. این الگو بر استقلال و صمیمیت به عنوان دو مفهوم کلیدی در حیات خانواده سالم تمرکز دارد. در این الگو، خانواده ی سالم به اعضای خود استقلال می دهد و این استقلال با تأکید بر صراحت بیان، مسؤولیت، احترام به سایرین، باز بودن با دیگران، و قبول جدا شدن و فقدان به وجود می آید. خانواده ی سالم، خانواده ای محسوب می شود که در فضای خانواده روابط و صمیمیت ایجاد می کند و این کار را با تشویق بیان احساس ها، ایجاد یک فضای گرم در خانه، حل تعارض ها بدون ایجاد استرس غیر لازم، ایجاد حساسیت نسبت به همدلی و ایجاد اعتماد به انسان ها بر اساس نیکی نهاد آدمی شکل می دهد.

این مقیاس در سال ۱۹۸۵ در امریکا در ایالت تگزاس توسط هاوستات و همکاران روی ۲۷۸ دانشجو هنجار شده است، هدف از انجام این پژوهش بررسی ویژگی های روان سنجی مقیاس از قبیل روایی، پایایی، ساختار و تعیین هنجارهای مقیاس برای دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی بود. این پژوهش زمینه ی کاربرد مقیاس را در مراکز مشاوره ی دانشکده ها و دانشگاه فراهم کرد.

در این پژوهش سوال های زیر مطرح بود.

۱. آیا مقیاس از پایایی قابل قبولی برخوردار است؟
۲. آیا مقیاس از روایی قابل قبولی برخوردار است؟
۳. آیا بین استنباط دانشجویان دانشکده های مختلف از سطح سلامت در خانواده اصلی شان تفاوت وجود دارد؟
۴. عوامل سازنده ی مقیاس کدامند؟
۵. هنجارهای مقیاس کدامند؟

روش

جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه ی دانشجویان دوره ی کارشناسی دانشکده های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی که در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ مشغول به تحصیل بودند، تشکیل می داد. نمونه گیری در دو مرحله انجام گرفت و در هر دو مرحله به صورت تصادفی ساده بود. در مرحله ی مقدماتی تعداد ۶۰ دانشجو از بین دانشکده های مختلف دانشگاه (از هر دانشکده ۱۰ نفر) برای تأیید پایایی (همسانی درونی) و تحلیل سؤال های مقیاس انتخاب شد. در مرحله ی دوم جهت تهیه جداول نرم، عوامل سازنده ی مقیاس و تفاوت معناداری، مقیاس روی ۵۰۰ نفر از دانشجویان دانشکده های ادبیات، اقتصاد، حقوق، روان شناسی و علوم اجتماعی (از هر دانشکده ۱۰۰ نفر) اجرا شد.

طرح از نوع توصیفی - پیمایشی است و ابزار مورد استفاده در آن مقیاس ۴۰ سؤالی است که در آمریکا ساخته و در سال ۱۳۷۹ در ایران توسط ثنائی، علاقبند و هومن ترجمه و در کتاب مقیاس های سنجش خانواده و ازدواج چاپ شده و سابقه ی هنجار در ایران ندارد. هر سوال دارای پنج گزینه است، برای تأیید پایایی، روایی و تحلیل سؤال های مقیاس و تهیه ی فرم نهایی آن عملیات زیر انجام گرفت.

در اجرای پژوهش در مرحله ی مقدماتی که روی ۶۰ نفر اجرا شده بود، برای محاسبه ی پایایی ۵۸ پاسخ نامه مورد بررسی قرار گرفت و پایایی (همسانی درونی) مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹۳ به دست آمد و برای محاسبه ی ثبات زمانی از روش باز آزمایی استفاده شد (مقیاس روی ۳۹ نفر بعد از دو هفته مجدداً اجرا شد) و پایایی باز آزمایی برابر ۰/۸۶ بود، که در هر دو مورد مقیاس از پایایی خوبی برخوردار بود.

برای محاسبه ی روایی در مرحله ی مقدماتی از روش روایی محتوایی صورتی استفاده شد، در این روش سؤال های مقیاس با پاسخ نامه چهار گزینه ای (کاملاً مناسب: ۴، مناسب: ۳، نامناسب: ۲، و کاملاً نامناسب: ۱) در اختیار ۳۰ نفر از دانشجویان ارشد مشاوره قرار گرفت و از آنان خواسته شد مناسبیت هر یک از سؤال ها را با عناوین مربوطه از نظر مناسب بودن مورد قضاوت قرار دهند در این بررسی میانگین پاسخ های ارایه شده برای کلیه ی سؤال ها از ۳/۲ بالا بود یعنی کلیه ی سؤال ها با بالای ۸۰ درصد توافق صاحب نظران تأیید شد.

برای تحلیل سؤال های مقیاس از روش محاسبه ی آلفا با حذف هر سؤال استفاده شد، ضریب آلفا برای کل مقیاس برابر ۰/۸۹ بود و با حذف هر سؤال، آلفای بقیه سؤال ها از این تعداد کاهش حاصل کرد، لذا کلیه سوال ها تأیید شد و مقیاس نهایی برای اجرای مرحله ی دوم با مقیاس اولیه تفاوتی نداشت.

یافته ها

برای پاسخگویی به سؤال های پژوهش، مقیاس روی ۵۰۰ نفر اجرا شد (از هر دانشکده ۱۰۰ نفر) که از این تعداد ۳۱ پاسخ نامه ناقص بود و عملیات آماری روی ۴۶۹ پاسخ نامه با نرم افزار SPSS انجام شد و ضریب آلفا برای ۴۶۹ نفر ۰/۸۹۷ محاسبه شد.

برای بررسی سؤال دوم (تأیید روایی مقیاس) در مرحله نهایی روایی سازه با استفاده از روش تحلیل عاملی بررسی شد، و $KMO=0/936$ به دست آمد و آزمون کرویت بارتلت برابر $5851/63$ بود که در سطح یک هزارم معنی دار بود و ۱۰ مؤلفه، بار عاملی بالای یک داشتند که در جمع $55/8$ درصد واریانس کل را تشکیل می دادند و همبستگی هر یک از سؤال ها با کل آزمون خوب بود، کمترین همبستگی را سؤال ششم (۰/۳۸۵) و بالاترین همبستگی را سؤال سه و چهارم (۰/۷۰) داشت، و با توجه به اینکه همبستگی کلیه ی سوال ها بالای ۰/۳ بود و جزء یک مورد همه ی بالای ۰/۴ بود لذا در این مرحله نیز کلیه ی سؤال ها تأیید شد.

برای آزمون سؤال سوم پژوهش از تحلیل واریانس یکطرفه استفاده شد و نتایج زیر به دست آمد:

جدول: نتایج تحلیل واریانس مربوط به سؤال سوم پژوهش

p	f	میانگین مجذورها	df	مجموع مجذورها	بین گروهها درون گروهها کل
۰/۰۴	۲/۵۱۷	۹۸۲/۴۲	۴	۳۹۳۹/۷۳	
		۳۹۰/۲۵	۴۶۴	۱۸۱۰۷۷/۸	
			۴۶۸	۱۸۵۰۰۷/۶	

جدول بالا نشانگر آن است که f محاسبه شده ۲/۵۱ از f بحرانی با درجه آزادی ۴ و ۴۶۹ (۲/۳۷) بیشتر است. پس بین گروه ها در سطح ۰/۰۵ تفاوت معنی دار وجود دارد. ولی این تفاوت نیاز به تأیید با آزمون های تعقیبی دارد. با توجه به عدم تساوی تعداد گروه ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد و نتیجه این آزمون نشان داد که بین گروه ها تفاوت معناداری وجود ندارد. برای پاسخگویی به سؤال چهارم، تحلیل مؤلفه های اصلی انجام شد ۱۰ عامل آیکن بالای یک داشتند. برای تعیین دقیق مؤلفه ها و امکان تفسیر آنها از آزمون اسکری استفاده شد. در نمودار اسکری نیز ۱۰ عامل بالای یک بودند و بار عامل یک به تنهایی ۲۶/۲۶ بود و بیشتر سؤال ها زیر این عامل قرار داشتند. برای کاهش بار عاملی منفی و حذف عوامل مشترک و متضاد گروه های عاملی با استفاده از روش چرخش متعامد واریماکس چرخش داده شد، ولی نتایج معنی دار و قابل تفسیر به دست نیامد. در نتیجه برای به دست آوردن گروه های عاملی مناسب و امکان نامگذاری و تفسیر، با تعداد کمتری چرخش داده شد و با تعداد ۲ گروه عاملی در ۳ بار چرخش نتیجه مطلوب و قابل تفسیر به دست آمد. در نامگذاری عامل ها با توجه به سؤال های مربوط به هر عامل و با استعانت از کار سازندگان اصلی آزمون، عامل اول، عامل استقلال و عامل دوم، عامل صمیمیت نامگذاری شد، تحلیل عاملی این دو عامل، نتیجه ی مطلوب و قابل تفسیر نداد، لذا عامل های فرعی در این پژوهش تأیید نشدند.

در رابطه با هنجارهای مقیاس میانگین کل برابر ۱۳۷ و انحراف معیار برابر ۱۹/۸۸ و دامنه تغییر نمرات بین ۴۰ تا ۲۰۰ بود. میانگین و انحراف معیار هر یک از خرده مقیاس ها به ترتیب صراحت بیان ۳/۳۸ (۲/۱)، مسؤولیت ۳/۱۴ (۱/۲) احترام به سایرین ۳/۵۶ (۱/۲۸)، باز بودن با دیگران ۳/۳۱ (۱/۲۲)، قبول جدا شدن و فقدان ۳/۴۲ (۱/۲۱)، انواع احساس ها ۳/۲۶ (۱/۳۶)، فضای گرم در خانه ۳/۸۶ (۱/۱۸)، حل تعارض ها ۳/۳۶ (۱/۲۴)، همدلی ۳/۵۶ (۱/۴۱)، اعتماد ۳/۴۲ (۱/۲۴) با توجه به میانگین و انحراف استاندارد جدول زیر برای تفسیر ارایه شد.

سطح سلامت خیلی بالا	نمره	۱۷۸ به بالا
سطح سلامت بالا	نمره	۱۵۸ تا ۱۷۷
سطح سلامت متوسط	نمره	۱۱۷ تا ۱۵۷
سطح سلامت پایین	نمره	۹۷ تا ۱۱۶
سطح سلامت خیلی پایین	نمره	۹۶ به پایین

بحث و تفسیر

با توجه به یافته های پژوهش در رابطه با سوال اول یعنی پایایی آزمون در مرحله اول ۰/۸۹۳ در بازآزمایی ۰/۸۶ و در مرحله ی نهایی ۰/۸۹۷ به دست آمد که هر سه ضریب بالایی هستند و می توان ادعا کرد مقیاس از پایایی قابل قبولی برخوردار است و در مقایسه با پایایی آن در خارج (آلفا ۰/۷۵) و باز آزمایی (۰/۷۴) در هر دو مورد بیشتر از پایایی محاسبه شده توسط سازندگان اصلی مقیاس می باشد.

سؤال دوم پژوهش با توجه به روایی محتوایی صوری و تأیید صاحب نظران و ضریب همبستگی بالای سؤال ها در تحلیل عاملی می توان ادعا کرد که مقیاس از روایی قابل قبولی برخوردار است.

در رابطه با سؤال سوم نتایج نشان داد که تفاوت معنی داری بین میانگین نمرات دانش جویان دانشکده های مختلف وجود ندارد، یعنی استنباط دانشجویان دانشکده های مختلف از سطح سلامت خانواده اصلی یکسان است و نیازی به آرایه ی هنجارهای جدا گانه برای دانشکده های مختلف نمی باشد. و این امر شاید ناشی از وجود هم پوشی و اشتراک در سنت، آداب، رسوم و شیوه های تربیتی خانواده های ایرانی در نقاط مختلف کشور باشد.

بررسی نتایج در رابطه با عوامل سازنده ی مقیاس نشان داد که مقیاس مورد پژوهش از دو مؤلفه ی اصلی استقلال و صمیمیت تشکیل شده است. این قسمت از نتایج با نتیجه ی حاصل از پژوهش سازندگان اصلی مقیاس همسویی دارد، ولی در عامل های فرعی مؤلفه های اصلی گرچه در تحلیل مؤلفه های اصلی ۱۰ عامل بالای یک وجود داشت، ولی در چرخش مؤلفه های اصلی نتایج قابل تفسیر به دست نیامد و این قسمت از پژوهش با یافته های سازندگان اصلی مقیاس همسویی نداشت.

در قسمت هنجارها میانگین ایرانی (۱۳۷۰) از میانگین آمریکایی ۷ نمره کمتر است و این تفاوت در ظاهر امر نشانگر آن است که دانشجویان آمریکایی از سطح سلامت خانواده اصلی بالاتری برخوردار هستند، ولی این قضاوت از نظر آماری نیاز به پژوهش جداگانه ای دارد. در ضمن در کلیه خرده مقیاس های میانگین آمریکایی ها بیشتر است، به جز خرده مقیاس احترام به سایرین که در دانشجویان ایرانی بیشتر است. علت این امر شاید در فرهنگ، آداب، سنن و تربیت ایرانی ها در رابطه با احترام به بزرگترها باشد.

منابع

آلن، مری جی و ین، وندی ام (۱۳۷۴). مقدمه ای بر نظریه های اندازه گیری روا نسنجی، ترجمه ی علی دلاور، چاپ اول

تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها.

جهان بخش، اسماعیل (۱۳۸۲). راهنمای ساده ی کاربرد آزمون های آماری در پژوهش های علمی. چاپ اول. تهران: انتشارات مؤسسه علمی دانش پژوهان برین.

سیف، علی اکبر (۱۳۸۲). اندازه گیری، سنجش، و ارزشیابی آموزشی، چاپ یازدهم تهران: نشر دوران.

کریمی، ابوالفضل (۱۳۸۶). آشنایی با آزمون سازی و آزمون های روانی، چاپ دوم. تهران: انتشارات روان سنجی.

کلاین، پل (۱۳۸۰). راهنمای آسان تحلیل عاملی، ترجمه ی جلال صدرالسادات و اصغر مینایی. تهران: نشر سمت.

هاوستات، آلن جی؛ اندرسون، ویلیام تی؛ پیرسی، فرد پی؛ کوچران، ساموئل دابلیو؛ فاین، مارشال (۱۳۷۹). مقیاس های

سنجش خانواده و ازدواج. ترجمه ی، باقر ثنائی، ستیلا علاقبند و عباس هومن. چاپ اول. تهران: انتشارات بعثت.

Hovestadt, A.J.; Anderson, W.T.; Piercy, F.P.; Cochran, S, W.; and Fine, M.(1985). A family of origin scale, Journal of Marital and Family Therapy, 11, no. 3,287-297.